

Advies uit de Sport- en Molenbuurt inzake de startbuurten, ten behoeve van de Regiegroep bijeen in de vergadering 28 april 2021.

De gemeente Gouda heeft aan ons, actieve buurtbewoners rond het thema energie- en warmtetransitie, advies gevraagd over de startbuurten. Hierbij ontvangt u ons advies.

Dit advies is het resultaat van een viertal bewonersavonden, een bewonersenquête en heel veel informatie, in het bijzonder de resultaten van de verkenningsfase zoals op 13 april jl. gepresenteerd door De WarmteTransitieMakers (DWTM). In het uitwisselen van alle informatie is goed samengewerkt met de gemeente, DWTM en de bewonerswerkgroepen van de andere verkenningsbuurten. Voor de formulering van dit advies is de laatste bewonersavond op 22 april jl. leidend geweest.

Hieronder leest u allereerst enkele opmerkingen over representativiteit en draagvlak en vervolgens een beknopte versie van ons advies. Ons advies gaat vergezeld van een aantal overwegingen en voorwaarden. Die zijn daarna in een toelichting verwoord.

Representativiteit en draagvlak

Wij hebben met vele tientallen enthousiaste en betrokken buurtbewoners geparticipeerd in de fase van verkenningsbuurt. Wij hebben ons laten informeren, hebben ervaringen uitgewisseld en hebben meegedacht over oplossingen. En niet onbelangrijk: soms burens hebben elkaar gevonden om gezamenlijk zonnepanelen aan te schaffen of hun woning te isoleren. Mooie resultaten, waar we trots op zijn. Wij vinden dat onze stem, ons advies, mag worden gehoord.

Maar we zijn ons er ook van bewust dat wij slechts een klein deel van de buurtbewoners zijn. Van de ruim 1800 huishoudens hebben 144 mensen (8%) de buurtenquête ingevuld. Veel mensen hebben daarin aangegeven actief mee te willen denken. Tientallen mensen hebben dat daadwerkelijk en met veel inzet gedaan. De (online) bewonersavonden zijn telkens door zo'n 30 à 60 mensen bezocht. Het advies over de startbuurt is door ruim 30 bewoners opgesteld. Van representativiteit is naar de gangbare normen natuurlijk geen sprake, en als we mogen spreken "namens" de buurt, dan moeten de aanhalingstekens goed worden gehoord.

Beknopt advies inzake startbuurt

De Sport- en Molenbuurt is bereid om plaats te nemen in het treintje van vier startbuurten, doch uitdrukkelijk niet als eerste. Deze bereidheid is een voorlopige en voorwaardelijke. De buurt verbindt aan die bereidheid een flink aantal voorwaarden, die verderop worden genoemd. Eén daarvan moet hier reeds worden genoemd en dat is dat de buurt na afronding van de haalbaarheidsstudie en vóór aanvang met het wijkuitvoeringsplan een go/no go-besluit wil kunnen nemen om al dan niet verder samen op te trekken in dat traject. De bereidheid geldt dus vooralsnog alleen voor de haalbaarheidsstudie.

Ook in het geval dat de startbuurten in duo's zouden worden gerangschikt, dan wil de Sport- en Molenbuurt niet in het eerste duo zitten, maar wel in het tweede, en dat onder dezelfde voorwaarden.

Er is door de bewoners ook gesproken over de theoretische mogelijkheid om bij wijze van start de huidige indeling in buurten los te laten en te starten met kansrijke projecten verspreid over de vier

verkenningbuurten. Mocht een dergelijke verkenning worden uitgevoerd, en de Sport- en Molenbuurt maakt daar onderdeel van uit, dan zou de buurt na de afronding van die verkenning in de positie willen zijn om een uitspraak te doen over de eventuele uitvoering ervan.

Voor een rol als allereerste startbuurt is, zoals gezegd, onvoldoende draagvlak aanwezig. Er zijn in de verkenningfase nog te veel vragen onbeantwoord gebleven en zijn te weinig zorgen weggenomen. Er is onder de bewoners veel vrees om nadelen te ondervinden van de 'wet van de remmende voorsprong', zonder dat duidelijk is hoe zij daartegen beschermd worden of daarvoor gecompenseerd kunnen worden.

Desondanks is er een grote bereidheid onder de bewoners om bij te dragen aan een schoner milieu en het reduceren van CO₂-uitstoot. De onderstaande voorwaarden dienen dan ook vooral te worden gelezen als een uitnodiging om daaraan invulling te geven voor een succesvolle transitie. Wij blijven als actieve bewoners graag in dat proces participeren.

Toelichting

Voor de overzichtelijkheid zijn de overwegingen en voorwaarden gerubriceerd in vier blokken: a) kosten, b) de alternatieven voor aardgas, c) representativiteit en draagvlak, en d) overige.

1. Overwegingen bij kosten

Kosten voor de woning

Er is nog veel onzekerheid over de kosten en de bewoners maken zich daar grote zorgen over. In de media doen verhalen de ronde over benodigde bedragen van Eur 40.000 of meer om een woning aardgasvrij te maken. Daar tegenover staan verhalen over investeringen voor het nul-op-de-meter maken van een woning die in 10 jaar zijn terugverdiend. Misschien zijn beide waar, want situaties kunnen onderling enorm verschillen. Het is zaak dat daar zo snel mogelijk meer duidelijkheid over komt. De berekeningen die in de verkenningsscan zijn gepresenteerd, dragen niet bij aan een duidelijker beeld. Totale Nationale Kosten (Tnk) en Total Cost of Ownership (TCO) zijn geen begrippen die voor de meeste bewoners inzicht bieden.

Kostenbesparingen

Behalve onzekerheid over investeringskosten voor isolatie, warmtepompen, en dergelijke, is er onzekerheid over het terugverdienen van investeringen. Dat hangt onder meer samen met de prijsontwikkeling van gas en elektriciteit en de daaraan gerelateerde belastingen. Er wordt bij een transitie van aardgas naar elektriciteit een besparing op de structurele energielasten in het vooruitzicht gesteld. Het is vanzelfsprekend dat in de berekeningen met aannames moet worden gewerkt. Maar dat neemt de onzekerheid niet weg. In de bewonersenquête heeft een flink aantal bewoners aangegeven dat er geen sprake kan zijn van een slechts beperkte kostenstijging, maar dat er een kostendaling moet zijn om de investeringen te kunnen terugverdienen. De energieprijzen worden landelijk vastgesteld, maar waar de gemeente invloed heeft op kostenelementen, moet zij zich inspannen om die zo laag mogelijk te houden.

Kosten voor de collectieve voorzieningen

Er bestaan grote zorgen over de omslag van kosten van collectieve voorzieningen. Het is momenteel gebruikelijk dat de netbeheerderskosten worden doorberekend in de leveringskosten aan de bewoners. Het kan echter niet zo zijn dat de kosten van een geheel nieuwe collectieve voorziening, bijvoorbeeld de aanleg van een warmtenet, aan de gebruikers wordt doorberekend. Dat zou tot een

onacceptabele kostenstijging bij de bewoners leiden. De inzet van publieke middelen zal hierin onontbeerlijk zijn.

Borg dat de kosten van collectieve voorzieningen niet (stilletjes) worden verschoven van de overheid naar de bewoners. Bij het huidige voorstel voor een warmtenet van 70 graden past een bepaald niveau van het isoleren van woningen. Een verlaging naar bijvoorbeeld 50 graden leidt tot besparingen voor de gemeente en/of de netbeheerder, maar dat verhoogt de eisen van de isolatie van de woning, waardoor de kosten stijgen voor de bewoners.

Teneinde de kosten van een collectief warmtenet zo laag mogelijk te houden, zou de gemeente de benodigde grond voor de installatie om niet ter beschikking kunnen stellen.

Allocatie van de kosten

In het verlengde van de bovenstaande overwegingen vragen de bewoners naar helderheid over alle kosten en welke kosten voor rekening van de overheid zijn, welke voor de netbeheerder, welke voor de woningcorporaties en welke voor de woningbezitter en de huurder zijn. Kortom: wie betaalt wat?

Subsidies

Subsidies zijn nodig om bewoners (particuliere huiseigenaren, maar ook huurders) en woningcorporaties te helpen om investeringen in het kader van de transitie te doen. Veel subsidies komen van de Rijksoverheid. Maar ook de gemeente Gouda kent subsidies. De bewoners van de startbuurt(en) moeten volop gebruik kunnen maken van gemeentelijke subsidies. Beperkende voorwaarden zoals het tijdslot (bv aanvragen januari t/m juni) en subsidieplafonds (als de pot leeg is, vervalt het recht op subsidie) gelden niet voor bewoners van de startbuurten.

Voorwaarden (bij kosten)

1. Er komt zo spoedig mogelijk, en zeker voordat onomkeerbare besluiten worden genomen, duidelijkheid voor de bewoners over de woonlasten cq de huurlasten. Er zal financiële ondersteuning moeten komen voor de bewoners om de investeringskosten te kunnen dragen.
2. De gemiddelde energielasten voor de bewoners komen in de nieuwe situatie niet uit boven het niveau van de lasten voor de bewoners (individuele huishoudens) in de oude situatie. (De berekeningstermijn daarvan wordt bv gesteld op 10 jaar.)
3. De gemeente doet de toezegging de structurele energielasten voor de bewoners dermate laag te houden, dat de bewoners in alle redelijkheid in staat zijn om hun investeringen terug te verdienen.
4. De realisatie (aanleg en ingebruikname) van collectieve voorzieningen, zoals een warmtenet, worden overwegend bekostigd met publieke middelen. Die kosten worden niet of zo min mogelijk aan de bewoner-gebruiker van de startbuurten doorbelast.
5. De gemeente overweegt om de benodigde grond voor een warmtenet om niet ter beschikking te stellen, teneinde de kosten zo laag mogelijk te houden.
6. Borg dat de kosten van collectieve voorzieningen niet (stilletjes) worden verschoven van de overheid en/of netbeheerder naar de bewoners, doordat bijvoorbeeld een lagere temperatuur van het toegeleverde water leidt tot hogere eisen aan de woningisolatie.

7. De bewoners van de startbuurt(en) moeten voorrang krijgen op gemeentelijke subsidies. Beperkende voorwaarden zoals het tijdslot (bv aanvragen januari t/m juni) en subsidieplafonds (als de pot leeg is, vervalt het recht op subsidie) gelden niet voor bewoners van de (vier) startbuurten.

b) Overwegingen bij de alternatieven voor aardgas

CO2-reductie als doelstelling

Een groot deel van de bewoners wil graag bijdragen aan een schoner milieu en het reduceren van CO2-uitstoot. Zij zijn bereid om het vertrouwde aardgas in te ruilen voor een schoner alternatief. Tegelijkertijd wordt in de uitkomsten van de verkenningsfase vooral nadruk gelegd op het aspect van de kosten en nauwelijks op het milieu. Dat zet het draagvlak in de buurt onder druk. Was immers niet de reductie van CO2 het doel van de energietransitie? Natuurlijk moet het betaalbaar blijven, voor de overheid én voor de burger. Maar laten we doel en middel niet met elkaar verwarren.

Toekomstige ontwikkelingen

Er zijn alternatieven voor aardgas en fossiele brandstoffen in het algemeen. Ook zijn er veel technische ontwikkelingen die nu en in de nabije toekomst die alternatieven beter toepasbaar en kostentechnisch aantrekkelijker maken. Er blijven veel vragen leven over de keuze voor alternatieven die wél en andere niet in de verkenning zijn meegenomen. Denk bijvoorbeeld aan groene waterstof, biogas, nucleaire centrales en basaltcentrales. Wij snappen dat op zeker moment een keuze moet worden gemaakt. Maar één van de zorgen van bewoners is dat bij een keuze voor startbuurt veelbelovende alternatieven te snel uit beeld verdwijnen en veelbelovende technieken niet haalbaar lijken binnen het gehanteerde tijdsframe.

In het verlengde daarvan leeft bij veel bewoners de zorg dat zij door vroeg in het proces te participeren, last krijgen van de 'wet van de remmende voorsprong'. Het is niet zozeer het probleem dat anderen profiteren van de lessen die bij ons zijn geleerd, maar wel dat we 20 of 30 jaar lang over een suboptimale techniek van verwarming beschikken. Een techniek die minder effectief en wel duurder is dan datgene wat later in de wijken om ons heen wordt gerealiseerd. De bewoners verlangen dan ook dat de oplossingen in onze buurt eerder worden geëvalueerd en zondig eerder worden vervangen dan na het verstrijken van de economische levensduur. Indien zulks niet mogelijk wordt geacht, is een vorm van compensatie op zijn plaats.

De effectiviteit van geschetste scenario's

Eén van de geschetste scenario's voor onze buurt is een warmtenet op basis van thermische energie uit oppervlaktewater (TEO) van de Hollandsche IJssel. Om het water op temperatuur van 70 graden te brengen is (grijze?) energie nodig. Om het gebruikte water weer terug te brengen in de H. IJssel moet het water tot 12 graden verwarmd (of afgekoeld) worden om milieuschade te voorkomen. Er leven nog steeds vragen over het uiteindelijke rendement van deze oplossing. Ook bij de inzet van warmtepompen is de vraag of de gebruikte energie daadwerkelijk schone energie is.

En zo leven er ook nog vragen over de milieueffecten van TEO. Is 12 graden niet te warm om geen nadelig effect te hebben op de flora en fauna in de Hollandse IJssel? Juist vanwege de milieudoelstelling van de energietransitie, mogen de oplossingen geen nadelige milieueffecten hebben.

De keuze voor aardgas

Er is op dit moment geen wettelijke verplichting om van het gas af te gaan of om deel te nemen aan een andere collectieve voorziening. Mocht die verplichtingen er wel komen, dan moet er, binnen een bepaalde bandbreedte, een recht zijn op opting out; bewoners die geen gebruik willen maken van een collectieve voorziening (bv warmtenet) moeten mogen kiezen voor een individuele oplossing (bv all electric van de eigen woning). Er mag in alle redelijkheid een ondergrens worden gesteld: als slechts enkele bewoners geen gebruik willen maken van de collectieve voorziening, mag toch het huis van die techniek worden voorzien. Er mag in alle redelijkheid ook een bovengrens worden gesteld: als zoveel bewoners (bv meer dan 20%?) voor een individuele oplossing kiezen dat de collectieve voorziening voor de resterende bewoners onbetaalbaar dreigt te worden, moet een nieuw plan worden opgesteld.

Met in het achterhoofd het Vilfredo-optimum (de zgn. '80-20-regel'), leeft nog steeds de vraag of het doel moet zijn om voor de volle 100% gasvrij te worden. Besparen we onszelf niet onevenredig grote inspanning en kosten als we genoeg nemen met bijvoorbeeld 90 of 95%?

Een vergelijkbare vraag leeft ten aanzien van het Goudse doel om in 2040 aardgasvrij te zijn. Er leeft breed het gevoel dat dit een enorme druk op het proces legt; een druk die het draagvlak aantast en derhalve eerder contraproductief dan productief lijkt te werken. Het jaartal mag een streven zijn, maar geen dogma.

Betrokkenheid bij een warmtenet

Een warmtenet is langdurig in beheer bij één netbeheerder en/of energieleverancier. Indien wordt gekozen voor een warmtenet, dan vervalt de mogelijkheid voor de bewoners om door middel van contracten te kiezen voor de ene of de andere leverancier. Het vervallen van die keuzevrijheid rechtvaardigt dat bewoners op een andere wijze invloed kunnen uitoefenen op het warmtenet van hún buurt. Het delen van het eigenaarschap in de vorm van een coöperatie met bewoners lijkt daartoe een goede mogelijkheid te bieden. In Gouda is de Energiecoöperatie Gouda actief. Indien voor onze buurt voor een warmtenet wordt gekozen, zullen de bewoners mogelijk opteren voor een coöperatief eigendom en zal daartoe aansluiting zoeken bij de EcG.

Voorwaarden (bij de alternatieven voor aardgas)

8. CO₂-reductie blijft als doelstelling van de energietransitie voorop staan. Dat komt onder meer tot uiting in de scenario's die worden onderzocht en gekozen.
9. De oplossingen voor de energietransitie mogen, juist gelet op de milieudoelstelling, geen nadelige milieueffecten hebben. Bijvoorbeeld: milieuschade aan de Hollandse IJssel als gevolg van een warmtenet is niet acceptabel.
10. Blijf flexibel als het gaat om alternatieven voor het aardgas, zeker ook waar het gaat om uiteenlopende oplossingen voor energiebronnen voor een collectief warmtenet. Natuurlijk moet op zeker moment gekozen worden, maar sluit de 'oplossingsfuij' pas zo laat mogelijk. En sommige oplossingen kunnen ook op een later moment een goede aanvulling zijn.
11. De 'wet van de remmende voorsprong' moet voor de startbuurten worden voorkomen. Gerealiseerde, maar inmiddels suboptimaal geworden oplossingen, moet in de startbuurten eerder worden geëvalueerd en zonodig vervangen worden. Indien zulks niet mogelijk wordt geacht, is een vorm van compensatie op zijn plaats. Ook als bewoners al maatregelen hebben

genomen die door de keuze voor een collectieve voorziening overbodig worden, moeten zij daarvoor naar redelijkheid worden gecompenseerd.

12. Maak van het doel 100% aardgasvrij in 2040 geen dogma dat ten koste van het draagvlak onder bewoners per se moet worden gehaald. Als we mét behoud van draagvlak een paar procent minder of een paar jaar later uitkomen, is dat per saldo een beter resultaat.
13. Er is, binnen een bepaalde bandbreedte, een recht op opting out; bewoners die geen gebruik willen maken van een collectieve voorziening moeten mogen kiezen voor een individuele oplossing.
14. Bij de keuze voor een warmtenet, zullen de bewoners de wenselijkheid onderzoeken van een coöperatief eigendom, wellicht in samenspraak met de Energiecoöperatie Gouda (EcG).

c) Overwegingen bij draagvlak en representativiteit

Representativiteit

Wij hebben met vele tientallen enthousiaste en betrokken buurtbewoners geparticipeerd in de fase van verkenningbuurt. Wij hebben ons laten informeren, hebben ervaringen uitgewisseld en hebben meegedacht over oplossingen. Wij vinden dat onze stem, ons advies, mag worden gehoord en serieus genomen.

Maar we zijn ons er ook van bewust dat wij slechts een klein deel van de buurtbewoners zijn. Van de ruim 1800 huishoudens hebben 144 mensen de buurtenquête ingevuld en hebben ongeveer 100 mensen aangegeven actief mee te willen denken. Vele tientallen hebben dat daadwerkelijk en met veel inzet gedaan. Dat is mooi en beperkt tegelijk. Het is goed dat de gemeente dat meeweegt.

Draagvlak

Er zijn nog veel inspanningen nodig om meer bewoners bij het verdere proces te betrekken en het draagvlak in de buurt te vergroten. Door de coronamaatregelen zijn zichtbare activiteiten en fysieke bijeenkomsten niet mogelijk geweest. Noodgedwongen zijn de bewonersoverleggen online gehouden. Wellicht dat in de toekomst weer activiteiten en bijeenkomsten mogelijk zijn. De gemeente kan daar gebruik van maken om het draagvlak te vergroten. Als actieve en betrokken bewoners dragen we daar graag ons steentje aan bij.

In de verkenningfase heeft bij de bewonersparticipatie het zwaartepunt gelegen bij de particuliere huiseigenaren. Voor een goed draagvlak in de buurt is het nodig dat huurders veel intensiever bij het proces betrokken worden. Dat moet in nauwe samenwerking met de woningcorporaties en huurdersverenigingen gebeuren. Hier ligt voor ons allen een taak om op te pakken.

Voorwaarden (bij representativiteit en draagvlak)

15. De gemeente zal bij de aanvang van het buurtuitvoeringsplan met voorstellen moeten komen over hoe zij de (overige) bewoners bij het proces willen betrekken en tot een groter draagvlak in de buurt willen komen. Wij willen als actieve en betrokken buurtbewoners vanzelfsprekend betrokken zijn bij het maken en uitvoeren van die plannen.
16. In de aanloop naar de haalbaarheidsstudie en het wijkuitvoeringsplan zullen ook huurders beter aangehaakt moeten worden. We zien dat als een taak voor de gemeente, de woningcorporaties, de huurdersverenigingen en voor de werkgroep van actieve buurtbewoners.

d) Overige overwegingen en suggesties

De Omgevingswet

De nieuw in te voeren Omgevingswet biedt waarschijnlijk meer vrijheid voor bewoners om verbouwingen door te voeren. Dat kan goed nieuws zijn voor het nemen van isolatiemaatregelen of het aanbrengen van bijvoorbeeld zonnepanelen. Maar bouwsels van de een zijn soms de slagschaduw voor anderen. En dat geldt ook voor bomen die het zonlicht voor PV-panelen wegnemen.

Deltawerken

Alle woningen voor 2050, en in Gouda voor 2040, aardgasvrij maken is een operatie die zijn weerga bijna niet kent. Vergelijk het met de Deltawerken, maar dan bij je voordeur. Bewoners van de buurten die voorop lopen, moeten kunnen rekenen op voldoende steun vanuit de (lokale) politiek en bestuur en op voldoende ambtelijke capaciteit. De ambtelijke capaciteit moet worden afgestemd op de wensen en behoeften van de bewoners van de (vier?) startbuurten, en niet andersom.

Vragen en nog meer vragen

Er zijn al ontzettend veel vragen beantwoord. En er zijn nog meer vragen die wachten op een antwoord. Antwoorden waarvan de bewoners heus wel snappen dat die soms pas later in het traject kunnen worden gegeven. Maar dat neemt niet weg dat de vragen er nu zijn. En dat achter die vragen vaak oprechte zorgen schuilgaan.

Verleidt ons

Het is misschien veelzeggend dat in het hele traject van de verkenningsfase één element opmerkelijk afwezig is geweest: wat is het grote voordeel om startbuurt te zijn? Waarom zouden wij voorop willen lopen? De teneur is er vooral een geweest van: de motivatie zal wel uit de mensen zelf komen en met de gevreesde nadelen zal het heus wel meevallen. Dat gaat niet het vereiste draagvlak opleveren. Waar blijft dat voorstel waar we geen 'nee' tegen kunnen zeggen?

Voorwaarden (overig)

17. Borg dat het effect van de maatregelen die bewoners nemen zo duurzaam mogelijk is.
18. Zorg voor voldoende politieke en bestuurlijk steun en voor voldoende ambtelijke capaciteit om de bewoners bij hun transitieproces zo goed mogelijk te ondersteunen.
19. Blijf de onophoudelijke stroom aan vragen beantwoorden en weet dat achter die vragen vaak de zorgen van betrokken bewoners schuilgaan.
20. Doe de bewoners van de (vier?) startbuurten 'an offer they can't refuse'.

Ten slotte

Omwillen van de transparantie zijn alle presentaties van de bewonersavonden openbaar gemaakt op de website. Ook de stemming in de MentiMeter en dit advies zullen daar worden gepubliceerd.

De verkenningsfase heeft ons veel gebracht. Ondanks alle resterende vragen en zorgen, en ondanks alle hierboven genoemde kritische overwegingen en voorwaarden, is de betrokkenheid en steun

onder de actieve bewoners toegenomen. Bij aanvang waren er net zoveel bewoners vóór het aanwijzen van onze buurt als verkenningsbuurt, als dat er tegenstanders waren. Nu bij de afronding van deze fase overheerst duidelijk een positief gevoel.

Een waardevol effect is dat veel bewoners aangeven door te gaan met het isoleren van hun woning en het nemen van andere maatregelen om energie te besparen, los van het warmtetransitieproces. Een waardevol effect is ook dat de sociale cohesie in de buurt is toegenomen. Buren ontmoeten elkaar en ondernemen gezamenlijk acties.

Mede gevoed door die positieve ervaringen, is er bij de Sport- en Molenbuurt de bereidheid om als tweede, of derde, of vierde buurt in de rij van startbuurten plaats te nemen en te participeren bij de fase van de haalbaarheidsstudie. En om, na een daaropvolgende go/no go-beslissing, eventueel te participeren bij het opstellen van het wijkuitvoeringsplan.

Het afsluiten van de verkenningsfase valt voor ons samen met de aansluiting bij het Energienetwerk Gouda (EnG). Voor de vervolgfase gaan we verder onder de naam Energiewerkgroep Sport- en Molenbuurt. Die werkgroep zelf heeft geen formele structuur. Het is juist de losse netwerkstructuur die ons wendbaar maakt om in de vervolgfase zo effectief mogelijk te kunnen participeren in het belang van het milieu en in het belang van onze buurtbewoners.

Frank van der Knaap

24 april 2021